

HC 10, 31-05-2018

Op drie manieren wordt het aansprakelijkheidsrecht vanuit Europa beïnvloed. Op Europees niveau is geprobeerd te komen tot een Europees burgerlijk wetboek, maar tevergeefs. Bij oneerlijke handelspraktijken moet je denken aan reclame aan consumenten. Bij misleidende reclame moet je denken aan reclame van de ene ondernemer naar de andere ondernemer.

Invloed van Europa

De Europese Unie kent zijn oorsprong in de jaren '50. Het doel werd een interne markt. Dat is het centrale doel van het Verdrag van de Werking van de Europese Unie. Dit verdrag is uitgewerkt in richtlijnen. In het EVRM staan grondrechten. Het EVRM wordt verder uitgewerkt door het EHRM. Het EVRM valt onder de Raad van Europa. Studiegroepen hebben professorenrecht ontwikkeld.

De Europese richtlijnen met invloed op het aansprakelijkheidsrecht zijn misleidende reclame, productaansprakelijkheid, oneerlijke handelspraktijken en mededingingsrecht. Lidstaten hebben allemaal andere regelgeving, wat leidt tot het ontstaan van blokkades, waardoor de richtlijnen zijn ontwikkeld die door de nationale staten in hun regelgeving moet worden geïmplementeerd. De rechter van een lidstaat kan een prejudiciële vraag stellen aan de Europese Hof van Justitie. Door deze vragen worden de richtlijnen verder ontwikkeld. Lidstaten dienen op straffe van staatsaansprakelijkheid de richtlijnen te implementeren.

Op grond van het Europese Unierecht zijn alle nationale rechters verplicht om de nationale wetgeving richtlijnconform uit te leggen.

EVRM

Het EVRM bevat meerdere mensen- en grondrechten. Voorbeelden zijn het recht op leven (art. 2 EVRM), het recht op een eerlijk proces (art. 6 EVRM) en het recht op privé- en gezinsleven (art. 8 EVRM). Schending van een fundamenteel recht is een op zichzelf staande immateriële schadepost.

PETL

Dit staat voor Principles of European Tort Law. Dit is geen EU-richt, dus is het soft law. Het is ter inspiratie van academische experimenten. Het is gericht op de versterking en harmonisatie van het onrechtmatige daadsrecht binnen Europa.

Art. 1:101 is de hoofdnorm. Je bent als lid verplicht schade te vergoeden als het je toegerekend kan worden. Het kan je worden toegerekend op basis van een fout. Deze fout wordt vastgesteld bij een opzettelijk en nalatig gedrag ten opzichte van de zorgvuldigheidsnorm (art. 4:101). Art. 4:102 geeft de objectieve wegingsfactoren: aard/waardering van de belangen, het genomen risico, de mate van deskundigheid, de voorzienbaarheid van de schade en de kosten en aanwezigheid van alternatieven. Dit zijn de Kelderluik-criteria die de zorgvuldigheidsnorm invullen in ons recht. Er kan bijstelling plaatsvinden op grond van de leeftijd, de lichamelijke of geestelijke gesteldheid en uitzonderlijke omstandigheden.

DCFR

Dit is de Draft Common Frame of Reference. Het is ontwikkeld door twee studiegroepen. Het is iets uitgebreider dan de PETL. De DCFR is een politiek model. Het is een academische tekst met een uitgebreide toelichting. De DCFR is er voor onderzoek, maar ook voor het doceren aan studenten. Het is een inspiratiebron bij rechtsvergelijking, wetgeving en een optioneel instrument. Het is overwegend contractenrecht.

Het DCFR kent geen factoren zoals bij PETL. Personen onder de 18 jaar worden minder snel aansprakelijk gesteld voor onrechtmatige daden. Art. 3:104 laat de aansprakelijkheid bij de ouders rusten op grond van de onrechtmatige daad vanwege onvoldoende toezicht op de personen onder de 18 jaar.

Productaansprakelijkheid

Productaansprakelijkheid is geregeld in art. 6:185 BW en verder. Belangrijke begrippen zijn onder andere het begrip 'product' en 'producent'. De betekenis van product staat in art. 6:187 lid 1 BW, waaronder ook bestanddelen worden gerekend. Ook het begrip producent wordt ruim uitgelegd; de producent van een grondstof valt hier ook onder. Ook de ondernemer die producten implementeert en de leverancier vallen hieronder.

Er moet sprake zijn van een gebrekkig product. Art. 6:186 BW geeft gezichtspunten. Het hangt af van de wijze van presentatie van het product (bijvoorbeeld handleiding, waarschuwing). Het tweede gezichtspunt is het redelijkerwijs te verwachten gebruik van het product (onlogisch gebruik wordt uitgesloten). Het derde gezichtspunt is het tijdstip waarop het in het verkeer is gebracht.

In 'Boston Scientific' waren pacemakers en defibrillatoren geplaatst bij mensen met hartfalen. Onderzoekers zagen dat bij de pacemakers de batterij snel leeg kon gaan zonder waarschuwing, waardoor de pacemaker geen schok meer gaf. De pacemakers zaten al in de patiënten. De artsen vervangen de pacemakers van drie patiënten. De verzekeraars van de patiënten krijgen een rekening, waarna ze de producent aanspreken. Hoe toon je aan dat die pacemakers een gebrek vertoonden. Wat als je te maken hebt met een groep producten behorend tot een bijzonder type met een verhoogd veiligheidsrisico? Bij een pacemaker met een potentieel gebrek kan men spreken van een gebrekkig product zonder dat het product in kwestie een gebrek vertoont.

De verweren van de producent moeten beperkt worden uitgelegd. De verweren staan in art. 6:185 BW. De producent heeft het product in het verkeer gebracht als het product zich bevindt in het distributieproces. Als het uit de fabriek gestolen is, dan gaat het verweer van de producent op. De producent kan zeggen dat het product in het verkeer is gebracht zonder een economisch doel. Dit was het geval in Veedfald-arrest. Een derde verweer is dat de producent zegt dat hij vanwege de stand van de techniek niet kon weten dat het product een gebrek vertoonde. Uit Commissie/Verenigd Koninkrijk-arrest volgt dat onder stand van de techniek moet worden verstaan 'de objectieve stand van de wetenschappelijke en technische kennis, daaronder begrepen het meest geavanceerde niveau en de feitelijke toegankelijkheid.' De producent moet toegang tot de kennis hebben om het in het verkeer brengen te voorkomen.

De vraag is voor welke schade de producent aansprakelijk is. Het moet gaan om gevolgschade (art. 6:190 lid 1 BW), waaronder letsel. Bij zaakschade moet het gaan om een zaak gebruikt in de privésfeer en een product van meer dan vijfhonderd euro. Ook kosten van verwijdering en vervanging valt onder de schade (Boston Scientific).

De benadeelde heeft de bewijslast op grond van art. 6:188 BW. Het causaal verband tussen het gebrek en de schade is moeilijk te bewijzen. De rechter komt vaak tot een feitelijk vermoeden op grond van de ervaringsregels. De producent moet dan bewijzen dat de schade niet door het gebrek van het product is ontstaan. In 'Sanofi Pasteur' was er een vaccin ontwikkeld. Dit vaccin was toegebracht en er werd MS vastgesteld bij de patiënt. Heeft het vaccin geleid tot MS? De rechter kwam de benadeelde tegemoet. Mag de rechter dit doen en de bewijslast laten rusten bij de producent? Een nationale regel die inhoudt dat de rechter de discretionaire bevoegdheid heeft om op basis van feitelijke gegevens causaal verband tussen gebrek en schade aannemelijk te achten is toegestaan.

Wat is de verhouding tussen de richtlijn en art. 6:162 BW? Art. 6:162 BW is van toepassing voor producten die voor 1990 in het verkeer zijn gebracht, producten die geen product zijn in de zin van art. 6:187 lid 1 BW en als het product schade heeft aan het product zelf en er geen contract is. Als het geen consumentenschade is, maar schade door bedrijfsmatig gebruik van het product dan moet art. 6:162 BW worden toegepast.

In 'Koolhaas/Rockwool' produceerde Rockwool een stof voor potgrond. Dit werd geleverd aan de potgrondfabrikant. Deze leverde het aan de telers. Telers gebruiken de potgrond waarin de steenwol is verwerkt voor het kweken van planten. De telers leiden schade omdat de planten niet meer goed

groeien. Art. 6:162 BW is dus van toepassing. De telers waren niet geïnformeerd over de steenwol. Het ging om een halffabricaat, maar is niet geheel ongeschikt. In casu is er onrechtmatigheid en toerekenbaarheid. De producent heeft de zorgplicht om schade te voorkomen, dus hij had een onderzoeksplicht naar de verandering van de potgrond en een informatieplicht aan de telers en afnemers.

In 'Daf/Achmea' ging het om een truc die een gebrek vertoond, waardoor de truc vlam vat tijdens het rijden en verbrandt. Achmea spreekt Daf aan en zegt dat de truc niet deugt. De Hoge Raad zegt dat een product in het verkeer is gebracht wanneer dit product het productieproces heeft verlaten en is opgenomen in het verkoopproces in een vorm waarin het aan het publiek wordt aangeboden voor gebruik of consumptie.

Art. 6:173 BW ziet op aansprakelijkheid voor de bezitter van de roerende zaak. Als we kijken naar lid 2 dan zien we dat de bezitter niet aansprakelijk is als de producent aansprakelijk is. Hetzelfde geldt als bij consumentenkoop ex art. 7:17 BW, zie art. 7:24 lid 2 en 3 BW.

Oneerlijke handelspraktijken

Oneerlijke handelspraktijken zijn te vinden in art. 6:193 BW en verder. Het is een abstracte norm. Het gaat om advertenties, dus om reclames van ondernemers naar consumenten. Art. 6:193b BW: voor een oneerlijke handelspraktijk is een professionele toewijding en een economische verstoringstoets nodig. Agressieve praktijken zijn sowieso oneerlijk. Er zijn twee zwarte lijsten.

Een misleidende handelspraktijk is u een gratis product aanbieden zonder te vertellen dat u daarna iedere maand nog meer producten krijgt, waarvoor u moet betalen. Een ander voorbeeld is extra kosten, waardoor de totaalprijs hoger is dan verwacht. Reclame maken voor producten die niet beschikbaar zijn is ook misleidend.

In het 'staatsloterij-arrest' zond Radar misstanden uit van de Staatsloterij, waar bleek dat prijzen ook werden toegedeeld op loten die niet verkocht waren. Is er een misleiding over de winstkans? Kan een beroep op schadevergoeding slagen? Je moet bewijzen dat je een ander besluit had genomen als je had geweten dat er minder prijzen werden uitgedeeld.

Agressieve handelspraktijken is het ongevraagd versturen van producten en dan vragen om het product te betalen. Ook iemand laten denken dat ze een prijs hebben gewonnen, maar hier vervolgens voor moeten betalen. Iemand onder druk zetten is ook een agressieve handelspraktijk.

Er wordt gesproken over de gemiddelde consument. Het is een objectieve toets. De gemiddelde consument is de gemiddeld geïnformeerde, omzichtige en oplettende consument. Ook kan er rekening worden gehouden met de leeftijd, omdat die consument kwetsbaar kan zijn.

De consument kan schadevergoeding vragen op grond van onrechtmatige daad. De consument moet de schade en het causale verband bewijzen, wat een moeilijke taak is. Vernietiging is een mogelijkheid op grond van art. 6:193j lid 3 BW, maar het causale verband moet alsnog bewezen worden.

Misleidende reclame

Dit ziet op reclame van ondernemer naar andere ondernemer. Een criterium is art. 6:194 BW: 'openbaar maakt of laat maken'. Vergelijkende reclame is in beginsel toegestaan mits aan de voorwaarden is voldaan. De bewijslast rust op de ondernemer die de reclame heeft gemaakt. De ondernemer die leidt onder de reclame wordt hierdoor gesteund. Het moet gaan om een B2B-verhouding.

De Reclame Code Commissie is een commissie waarbij ondernemers of consumenten kunnen klagen.

Mededingingsrecht

Vaak vindt hier bestuursrechtelijke handhaving plaats. Sinds 2014 is er een richtlijn. Sinds kort is er art. 6:193k en verder BW. Het ziet op privaatrechtelijke handhaving van het mededingingsrecht. Ondernemingen die hebben geleden onder bijvoorbeeld kartelvorming kunnen die andere ondernemers aanspreken op grond van art. 6:162 BW. De regeling kent uitzonderingen bij de verdeling van de aansprakelijkheid (art. 6:102 BW) op grond van art. 6:193m en art. 6:193n BW.

HC 11, 01-06-2018, structuurcollege

In dit college gaat het over bronnen van verbintenissen, waaronder zaakwaarneming, onverschuldigde betaling, ongerechtvaardigde verrijking en de samenloop hiervan.

Bronnen van verbintenissen

Er zijn verbintenissen die rechtstreeks voortvloeien uit de wet, zoals de onrechtmatige daden en rechtmatige daden. Er zijn ook verbintenissen die we zelf kunnen regelen, zoals uit een overeenkomst. Daarnaast zijn er de zaakwaarneming, onverschuldigde betaling en ongerechtvaardigde verrijking.

Zaakwaarneming

Zaakwaarneming (art. 6:198 BW) is in het leven geroepen voor als er noodsituaties voordoen. Als zaakwaarnemer hoef je je niet zorgen te maken over het vergoed krijgen van de gemaakte kosten. Een voorbeeld is het helpen van iemand die een auto-ongeluk heeft gehad. Zaakwaarneming bestaat uit belangenbehartiging van een ander. Het kan zijn een materiële daad, zoals het afsluiten van een lekkende waterleiding of het verzorgen van een dier. Het kan ook een rechtshandeling zijn, zoals een overeenkomst sluiten voor het dekken van het dak. De belangen moeten willens en wetens worden behandeld. Daarnaast moet er een redelijke grond zijn geweest om de belangen te behartigen. Een ander gezichtspunt is of er een noodzaak is tot handelen.

Een voorbeeld is de situatie van een koe met een ladder om zijn nek. De buurvrouw belt de veearts, wat gezien werd als zaakwaarneming, want er was een redelijke grond om de veearts te bellen. De veearts heeft kosten gemaakt, want hij is gekomen en heeft de koe verdoofd. De veearts had geen zaakwaarneming gedaan, omdat hij heeft verdoofd, maar er was geen noodzaak tot handelen.

Wat is een redelijke grond? Het moet gaan om omstandigheden die de handelende persoon ertoe hebben gebracht ten behoeve van een ander in diens belang in te grijpen.

Er is alleen sprake van zaakwaarneming als de zaakwaarnemer geen bevoegdheid tot handelen heeft. Er mag dus geen contract of volmacht zijn. Ook elders in de wet mag de rechtsverhouding niet geregeld zijn, bijvoorbeeld een voogd, curator of de overeenkomst inzake een geneeskundige behandeling.

Nalaten kan onder omstandigheden een onrechtmatige daad opleveren. Dit kan de prikkel zijn om een zaakwaarnemer te worden.

In 'kostenverhaal brandweer' lag er een boot in de haven van Vlissingen. De boot vervoerde katoen en vatte vlam. De brandweer moest heel lang nablussen. De gemeente vorderde de kosten hiervan terug. De Hoge Raad bepaalt aan de hand van Windmill-arrest of de kosten publiekrechtelijk verhaald kunnen worden. Is er sprake van een onaanvaardbare doorkruising? De kosten konden niet verhaald worden.

Wat als er een volmacht is bij zaakwaarneming? De gevolmachtigde kan handelen in eigen naam, maar ook in naam van een belanghebbende. Bij overschrijding van de volmacht kan de belanghebbende op grond van art. 3:69 BW de overeenkomst bekrachtigen. In art. 6:202 BW wordt de zaakwaarneming goedgekeurd door de belanghebbende. Schadelijke bemoeizucht kan een onrechtmatige daad opleveren.

De zaakwaarnemer heeft verplichtingen (art. 6:199 BW). De zaakwaarnemer heeft een nodige zorgplicht en een voortzettingplicht. Daarnaast moet hij verantwoording af kunnen leggen. Uit een uitspraak van de Rechtbank Arnhem volgt dat de opruiming na ontruiming achtergelaten inboedel geen schending van art. 6:199 BW oplevert.

De zorgplicht is een verbintenis die voortvloeit uit de wet. Als er een schending van is, dan is er sprake van een onrechtmatige daad. Daarnaast kan er sprake zijn van wanprestatie, waarbij op grond van art. 6:83 sub b BW van rechtswege sprake is van verzuim. Ook kan er een matiging plaatsvinden op grond van art. 6:109 BW.

De belanghebbende heeft ook verplichtingen. Bij behoorlijke behartiging dient hij een schadevergoeding te geven, mits het gaat om schade geleden in de uitoefening van de zaakwaarneming. Het loon van een professionele behartiging moet ook vergoed worden. Dit moet wel redelijk zijn. Als de belanghebbende de zaakwaarnemer niet vergoedt, dan is er geen verzuim van rechtswege, en dient dus een ingebrekestelling plaats te vinden.

Onverschuldigde betaling

Dit is geregeld in art. 6:203 BW. Het moet gaan om een prestatie door de een aan een ander verricht zonder rechtsgrond. Dit is bijvoorbeeld het geval bij nietigheid en vernietiging (art. 3:53 BW) of het geld overmaken op een verkeerde rekening. Het maakt niet uit of het bewust of onbewust is gebeurd.

De overeenkomst met een ongedaanmakingsverbintenis is het herstellen in de oude toestand (art. 6:271 BW). De overeenkomst wordt vernietigd, waarna de betaling wordt teruggedraaid en ook het goed terug wordt gegeven. Het kan zijn dat op grond van art. 6:203 lid 3 BW de ongedaanmaking onmogelijk is naar aard van de prestatie, voorbeelden zijn huurgenot, werkzaamheden of beldiensten. De waarde wordt vergoed van de prestatie op het ogenblik van de ontvangst daarvan (art. 6:210 lid 2 BW). Dit gebeurt voor zover redelijk is.

Het kan ook zijn dat nakoming niet meer mogelijk is, door bijvoorbeeld brand. Er is een tekortkoming, dus sprake van wanprestatie. De schadevergoeding volgt uit art. 6:74 BW. De toerekenbaarheid volgt uit art. 6:204 BW. Er dient op grond van art. 6:205 BW alleen een ingebrekestelling plaats te vinden indien de ontvanger te goeder trouw is.

In art. 6:209 BW staat dat een handelingsonbekwame terug moet betalen als het hem voordeel heeft opgeleverd. Als bijvoorbeeld geld over wordt gemaakt naar een minderjarige en de pinpas wordt gestolen, dan hoeft het geld niet teruggestort te worden, omdat het de minderjarige geen voordeel heeft opgeleverd.

In het 'Gratis mobieltjes II-arrest' ging het om een gratis toestel bij een abonnement. De kosten hiervan waren meegenomen in de abonnementskosten. Bij een consumentenovereenkomst is er extra bescherming. De consument betaalt wel de prijs voor de mobiel, dus is er sprake van koop op afbetaling. Het is een soort kredietovereenkomst, waarbij informatieplichten zijn voor de providers. Deze plichten zijn geschonden, dus konden de overeenkomsten vernietigd worden. De restitutieverbintenis betref het toestelgedeelte van de overeenkomst. De provider moet het bedrag terugbetalen, en de consument moet de telefoon teruggeven. Echter is er vermindering van de waarde van de telefoon door tijdsverloop, schade of het achterwege blijven van restitutie van de telefoon. Uit het arrest volgt dat waardevermindering komt voor rekening van de provider. Ook de staatvermindering komt in rekening voor de provider. Niet-nakoming leidt tot ingebrekestelling en een vervangende schadevergoeding. De onmogelijkheid tot het teruggeven van de telefoon moet worden bewezen door de ontvanger.

Hoe zit het met de vergoeding van het genot van art. 6:203 jo. 210 lid 2 BW? De Hoge Raad zegt dat na vernietiging van de overeenkomst de onverschuldigde prestatie die moet worden teruggegeven ziet op slechts het toestel en niet op het met de eigendom gepaard gaande genot dat de consument eventueel van het toestel heeft gehad. Er is ook geen sprake van ongerechtvaardigde verrijking.

Ongerechtvaardigde verrijking

Dit ziet op vergoeding van schade. In Quint/Te Poel was ongerechtvaardigde verrijking een systeem van de wet. In het nieuwe BW is het geregeld in art. 6:212 BW.

Een vereiste is dat er sprake is van verrijking aan de ene kant. Ook een besparing valt onder verrijking (De Man/de Vrouw). Aan de andere kant moet sprake zijn van een verarming. Er is ook verarming als iemand niet elders vervangende bedrijfsruimte hoeft te huren en hij niet door dat gebruik is verhinderd de ruimte aan een derde te huren.

Een derde vereiste is dat er een causaal verband zit tussen de verarming en verrijking. Ten slotte moet de verrijking ongerechtvaardigd zijn. In 'De Groene Specht' koopt Koker een huis van zijn moeder voor een lage prijs. Cornelius heeft gebruiksrecht van het huis en veel verbeteringen aangebracht. Is Koker ongerechtvaardigd verrijkt? Er is geen causaal verband tussen de verrijking van Koker en de verarming van Cornelius. Er zijn nadere criteria om vast te stellen of een beroep op art. 6:212 toch slaagt.

Ongerechtvaardigd is een toerekenbare onzorgvuldigheid.

De schade moet vergoed worden, maar mag niet meer bedragen dan de verrijking en ook niet meer dan de verarming, ook al is de verrijking groter. Er geldt een redelijkheidstoets. Het moet niet gaan om een opgedrongen besteding. De rechter heeft een grote vrijheid bij de bepaling van de hoogte van de schadevergoeding. Schadevergoeding kan ook in natura plaatsvinden.

In 'Vermobo/Van Rijswijk' is Vermobo de aannemer en Van Rijswijk de eigenaar van de grond. De zoon van Van Rijswijk heeft met Vermobo een overeenkomst om een stal te plaatsen. De zoon kan echter niet betalen. Vermobo spreekt Van Rijswijk aan. Uit lid 3 volgt dat vermindering van de verrijking in de verdachte periode buiten beschouwing blijft. Er is in casu geen sprake van een contract. Heeft Van Rijswijk onrechtmatig gehandeld? Er is onrechtmatig gehandeld indien hij van de nieuwbouw profiteert, hij ook van meet af aan heeft geweten dat de opdrachtgever niet zal betalen en hij toch heeft nagelaten de aannemer te waarschuwen. De omstandigheden van het geval bepalen of sprake is van een ongerechtvaardigde verrijking. Er moet dus een redelijkheidstoets plaatsvinden.

Samenloop

De zaakwaarneming kan een onrechtmatige daad zijn, bijvoorbeeld bij onredelijke bemoeienis. De onverschuldigde betaling kan ook een onrechtmatige daad zijn.